

POBLES INDÍGENES EN DIÀLEG AMB POBLES DE LA HUMANITAT

LES CULTURES INDÍGENES RESITUEN ELS VALORS HUMANS

ELEAZAR LÓPEZ HERNÁNDEZ
CENAMI. Mèxic

Els pobles indígenes d'Amèrica i del món hem estat en els últims 500 anys uns perfectes desconeguts per les societats dominants: ningú no ens veia, ningú no ens sentia. No miraven el nostre rostre, no esmentaven el nostre nom. Però en els últims anys ens ha pujat al cap el fet indígena i hem irromput als escenaris públics tal com som, amb el nostre rostre i cor propis, amb la nostra paraula mil·lenària. Els pobles indígenes del món som els descendents i hereus de la sang i cultura dels habitants originaris de la terra; som el vincle més segur de la població actual amb les seves arrels ancestrals. Els indígenes conservem les llavors primigènies de l'espècie humana. En les nostres cultures hi ha la saviesa acumulada de segles i mil·lennis que avui pot ser referent privilegiat per obrir camins de futur per a tots i totes. En el diàleg per a la vida els pobles indígenes tenim molt per aportar i per rebre.

Quants indígenes hi ha?

La població indígena mundial ni tan sols ha estat comptada amb veracitat. Els executors de censos no saben amb quins criteris definir qui és indígena i qui no ho és; sovint prevalen estereotips que ens equiparen amb indígens i en conseqüència fàcilment redueixen o oculten deliberadament el nostre nombre i percentatge. En diversos països d'Amèrica s'ha afirmat fins i tot que, *gràcies a Déu*, ja no hi ha indígenes, perquè en escolaritzar-se, en parlar la llengua nacional i en migrar a les ciutats, la nostra gent es fa invisible a les estadístiques oficials.

Tanmateix estudis seriosos, que parteixen de criteris antropològics culturals, reconeixen que al continent americà hi ha, almenys, entre 50 o 60 milions d'indígenes (cf. DEMIS-CELAN 1987, Banc Mundial 1990, Johnstone 1993); a Àfrica n'hi ha 15 milions; a les illes del Pacífic Sud, Austràlia i Nova Zelanda, 16 milions; a Àsia oriental, 67 milions; a Àsia occidental, 7 milions; en el sud/sud-est Asiàtic, 80 milions (cf. Revista IWGIA, 1990). De manera que estem parlant d'un total de prop

de 250 milions de persones, en una gamma enorme de pobles que es mouen amb esquemes de vida arrelats en tradicions culturals i espirituals anteriors a la globalització actual. Una quantitat i varietat humana que no resulta insignificant

Imatge distorsionada dels indígenes

En molts països, sobretot en l'anomenat *Primer Món*, se'n té una imatge distorsionada, dels indígenes. Com els Estats Units d'Amèrica respecte a Mèxic, la gent del Nord pensa que els del Sud som uns *barretuts* apàtics que seiem sota d'un nopal sense importar-nos res del que passa al nostre voltant. Ens consideren éssers conformistes que tant ens fa la calor com el fred, la comoditat com la penúria, el dia com la nit, morir com viure.

Res d'això no és veritat. És una caricatura ideologitzada del nostre ésser. Els indígenes som *diferents* dels altres grups humans i tenim raons en la nostra història i en les nostres arrels ancestrals per mantenir-nos diferents. La nostra *alteritat* no ha estat compresa i sovint és rebutjada en gairebé tots els àmbits socials considerant-la una força disgregadora del conjunt. Encara que som la part més profunda de les societats nacionals, no hem estat incorporats amb orgull i dignitat en els projectes de les nacions. Per això mantenir-nos diferents ha estat un acte d'afirmació de la nostra identitat negada i l'exigència davant dels altres del reconeixement dels nostres drets col·lectius.

Indígenes, homes i dones de paraula

Els indígenes sabem parlar; i ho fem seriosament. Ho hem fet des de sempre; perquè som homes i dones de paraula. Sabem que la paraula és l'essència de l'ésser indígena i de l'ésser humà en general. Som fruit de la paraula divina i de la paraula de la nostra comunitat. Junts construïm el consens, la paraula comunitària i després la desgranem com es desgrana el blat de moro de la panolla per comunicar la nostra experiència

humana. Parlem per portar a l'altre la nostra paraula, però també sabem callar per escoltar la paraula de l'altre.

Les formes indígenes de vida, encara que semblen primitives i arcaïques, contenen valors que es refereixen a realitats fonamentals del nostre ésser humà: el lloc suprem que ocupa la vida natural, animal i humana, l'esperit comunitari amb el qual homes i dones, ancians adults i nens construeixen i viuen el bé comú, la interrelació amb el món transcendent del sagrat, els esperits i les morts que donen sentit ple a l'existència humana. Aquests valors humans s'estan esborrant de l'esquema educatiu amb què es forma les noves generacions per al món del mercat globalitzat. Per això les cultures indígenes poden contribuir a posar de nou al seu lloc aquests valors de la humanitat.

Opositors habituals al neoliberalisme

Han estat els pobles indígenes els primers a plantejar-se seriosament l'assumpte de la globalització neoliberal. Les organitzacions indígenes independents, els organismes no governamentals de Drets Humans i els servidors pastorals de les comunitats indígenes durant anys hem posat molta cura a escorcollar el sentit i transcendència de l'esmentada globalització i les seves implicacions en les comunitats. No és la modernitat en si mateixa el que més ens preocupa; ja que els pobles indígenes no la temem, la modernitat.

En la història passada, els nostres avis i àvies van saber construir modernitats i globalitzacions de gran envergadura. *Mesoamèrica*, per exemple, com a categoria antropològica és el resultat d'una transformació globalitzant i modernitzadora mai abans coneguda: del nomadisme els pobles que vivien des del sud del que ara és EUA fins al nord de Panamà van passar a la civilització urbanística a partir de l'agricultura del blat de moro, durant més de mil anys: 500 anys abans de Crist i 800 després de Crist. Els Asteques, amb la seva tecnologia de les *chinampas*, el comerç distant i la seva concepció de la guerra, van implementar a l'Anàhuac mexicà una modernitat grandiosa. El mateix van fer els Inques als Andes, i els Guaranis al Con Sud; i els Maies a la península de Yucatán i a Guatemala amb la seva saviesa del temps, de l'espai i de les matemàtiques. La modernitat i el progrés no són enemics dels pobles indígenes. Sí que ho és la injustícia amb què aquesta modernitat es construeix. I davant de la injustícia, els nostres pobles han sabut reaccionar airadament no només ara, sinó en tota la seva història.

Davant dels tractats de lliure comerç i els macroprojectes modernitzadors, els pobles indígenes percebem d'immediat no la bondat d'un plantejament globalitzador que ens ve a resoldre els problemes de misèria i prostració, sinó la voracitat despietada d'un model social que, després d'haver-nos espoliat el nostre capital bàsic, constituït per la terra i els seus recursos naturals, ara torna pel poc que ens queda. Es tracta d'un sistema que emfasitza la mercantilització de tot, i la pèrdua del valor humà, ja que posa el mercat per sobre de l'ésser humà. Això ho dèiem des de finals dels 80 i més abundantment a començaments dels 90. Però ningú en el poder no ens va fer cas. La globalització es va imposar, malgrat les veus indígenes i no indígenes en contra. No hi havia alternativa, van argumentar els seus defensors.

Mai més un món sense nosaltres

El lema zapatista al sud-est mexicà ha estat: "Mai més un Mèxic sense nosaltres". Els indígenes de més enllà d'aquestes fronteres també han afirmat el mateix, però en els seus propis contextos: "Mai més un món sense nosaltres". És un lema aglutinant de la resistència dels pobres i exclosos del neoliberalisme mundial. Totes i tots ens hem adonat que som una mateixa gran família que no pot veure impàvida que li envaeixin la seva llar, profanin la seva casa, ens facin fora d'ella i construeixin un *mall* o mercat enorme on no hi ha cabuda per a nosaltres. Per als que no són indígenes, estrènyer avui la mà de l'indígena, mitjançant un diàleg de cultures, és retornar a les fonts primigènies de la humanitat per construir junts el futur desitjat per tots i totes sobre bases sòlides, que tenen una consistència i resistència als embats del temps provada pels pobles originaris.

Conclusió

Avui ens trobem en un temps especial que dóna possibilitats perquè les utopies indígenes fecundin la humanitat i hi hagi aviat una nova alba de la vida. L'Esperit de Déu i l'esperit humà continuen aletejant sobre el caos de la modernitat actual en espera d'homes i dones que, junt amb El/Ella, siguem cocreadors i coformadors d'un nou cosmos, d'una Terra sense mals o de la Casa gran per a totes i tots. Els indígenes percebem clarament aquests senyals dels temps i, fins i tot amb el risc de ser rebutjats, posem a disposició dels altres germans i germanes del planeta, en un diàleg ampli intercultural i interreligiós, les llavors d'humanitat que guardem als vestits de les nostres cultures ancestrals.